

**Опис досвіду роботи
вчителя історії**

ССШ № 17

Агафонові Ольги Вячеславівни

Проблема над якою я працюю це - *«Активізація пізнавальної діяльності на уроках історії шляхом застосування інноваційних технологій»* Я намагаюсь робити так, щоб учням було цікаво на моїх уроках, **проводити** урок так, щоб діти його запам'ятали, щоб урок викликав тільки позитивні емоції. Для цього я намагаюсь використовувати як сучасні методичні розробки, так й досвід видатних педагогів минулого.

Сучасна освіта має готувати людину, котра здатна жити в надзвичайно глобалізованому і динамічно змінному світі, сприймати його змінність як суттєву складову власного способу життя. На етапі переходу до постіндустріального суспільства, економіка якого базуватиметься на інформаційних технологіях, стає очевидним необхідність докорінної зміни освітньої парадигми. Використання сучасних педагогічних технологій та інноваційних методів навчання забезпечує формування всебічно розвиненої, творчої, самостійної, самодостатньої особистості, здатної використовувати здобуті знання для конкурентноспроможної діяльності в будь-якій сфері суспільного життя, тобто для інноваційного розвитку суспільства.

Навчально-виховний процес має розгортатися на ниві найновіших досягнень сучасної науки, культури і соціальної практики, бути випереджувальним і формувати нову творчу особистість. Використання в навчально-виховному процесі інноваційних технологій – важлива умова для створення сучасного навчального простору для школярів.

Шляхами реалізації моєї науково-методичної проблеми є: використання мультимедійних та ігрових технологій навчання, використання проектних технологій на уроках історії та в позакласній роботі.

Освітня інноваційна діяльність є способом досягнення ефективнішого розвитку нашого суспільства, його адаптації та входження до числа розвинених країн світу.

Ознайомившись із інтерактивними методиками на курсах підвищення кваліфікації при ЛОППО, ЛДПУ у мене виникло бажання застосувати їх на своїх уроках історії, для того, щоб створити у класі на уроці атмосферу відкритості, доброзичливості, творчості, успіху, навчити дітей бажати вчитися й отримувати задоволення від самого процесу навчання. Педагогічні форми і методи моєї роботи включають у себе спільну групову роботу, дебати, моделювання, рольові ігри, дискусії, індивідуальні й групові творчі роботи.

Ці форми навчання не тільки підвищують інтерес учнів до предмету, але й забезпечують глибоке засвоєння змісту, вироблення навичок і сприяють вихованню загальнолюдських цінностей. Учні треба навчати правильно брати участь у диспутах, відстоювати свою точку зору й заохочувати питаннями. Це робить обстановку в класі більш демократичною, творчою, емоційною. Педагогіка співробітництва ставить на новий, більш гуманний і довірливий рівень відношень між учителями й учнями.

Виховний та розвивальний характер навчально-пізнавальної діяльності на уроці поглиблюється за умови постійного включення учнів у ситуації, де вони повинні:

- доводити власну думку, наводити на її захист аргументи, докази, користуватись здобутими знаннями;
- ставити запитання вчителю, товаришам, з'ясовувати незрозуміле, поглиблювати процес пізнання;
- рецензувати відповіді однокласників, інші творчі роботи, давати поради;
- ділитися своїми знаннями з іншими;
- допомагати товаришам, коли вони відчують утруднення, пояснювати незрозуміле;
- спонукати до знаходження не одного рішення, а декількох самостійно зроблених;
- вільно вибирати завдання, переважно пошукового і творчого характеру;
- урізноманітнювати діяльність, включати в пізнання елементи праці, гри та спілкування;
- виконувати завдання-максимум, розраховане на читання додаткової літератури, першоджерел, на тривалі спостереження.

Значна кількість основних методичних інновацій пов'язана сьогодні із застосуванням інтерактивних методів навчання. Тому, змінивши слова великого китайського педагога Конфуція «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу, я пам'ятаю. Те, що я роблю, я розумію», можна сформулювати як кредо інтерактивного навчання.

Те, що я чую, я забуваю.

Те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю.

Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти.

Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок.

Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром.

Отже, процес навчання потребує напруженої розумової роботи дитини і власної активності у цьому процесі. Навчаючи сучасних дітей, мало пояснити, розповісти, продемонструвати. Справжнього результату можна досягти лише використовуючи сучасні технології.

Навчання учнів прийомам пізнавальної діяльності у 5-8 класах

Починаючи роботу у 5 класі я, як правило, використовую два види питань і завдань – образні і смислові. Перші навчають учнів засвоювати і відтворювати в образній формі зовнішні ознаки історичних подій. Другі сприяють формуванню умінь осмислювати сутність фактичного матеріалу, засвоювати теоретичні дані у вигляді історичних понять різної складності.

Також я використовую та застосовую запитання і завдання, які спонукають учнів висловлювати свої судження з приводу тих чи інших історичних фактів.

Впроваджуючи роботи з учнями, я зробила висновок, що основною формою активізації пізнавальної діяльності учнів є мотивація внутрішнього інтересу до історії. Якщо зовнішньою мотивацією для дитини є оцінка, то внутрішньою – є отримання знань з предмету. Цю внутрішню мотивацію й потрібно всіляко підтримувати та заохочувати. Для цього в роботі я використовую наочність, історичні документи, схеми, таблиці, пізнавальні ігри, проектну роботу, мультимедійні презентації, віртуальні екскурсії.

Складовою частиною кожного методу навчання є прийоми і засоби навчання.

Прийом навчання - спосіб взаємодії вчителя й учнів, що може бути виражений у переліку (алгоритмі) дій учителя, спрямованих на організацію пізнавальної діяльності учнів за допомогою прийомів навчальної роботи, адекватних специфіці матеріалу, що вивчається.

Для засвоєння історичних фактів застосовується прийом *оповідання*, яке може бути *образним* або *сюжетним*. Якщо в оповіданні події розгортаються у часі та просторі плавно й безконфліктно, таке оповідання є *образним*. Наведу приклад такого оповідання з курсу історії України у 8 класі: «Ті з українського народу, які не хотіли тягнути ярмо і терпіти владу місцевих панів, ішли в далекі краї, тоді ще неза-селені, і набували собі права на волю. Закладали нові поселення і, щоб відрізнитись від підданих, залежних від панів, стали називати себе козаками.» Якщо в основі динамічного факту лежить зіткнення протиріч, конфлікт, то застосовується прийом *сюжетного оповідання*. Він має таку структуру: зав'язка, кульмінація (найвища точка розвитку конфлікту) і розв'язка (вирішення) конфлікту. Для засвоєння статичних фактів використовується прийом *опису*. Під описом розуміють відтворення цілісної картини історичної події, явища чи процесу у вигляді сталого (який не розвивається, незмінний, ніби «сфотографований») образу. Існує два види опису: картинний та аналітичний.

Картинний опис дозволяє відтворити яскраву цілісну картину статичного історичного факту. Прикладом такого опису може стати цитований у підручнику для 8 класу уривок з трактату С. Ореховського «Роксолана» 1543 р.: «Доки ти живеш у Краківському замку, люд Русі гине. Та ще й як гине! Цього без слів і розповісти не можливо: ніхто людей не захищає, ніхто не боронить; міста попалено, фортеці зруйновано; багатьох славних лицарів посічено або забрано в полон; немовлят порубано, літніх – повбивано... Жах і смуток всюди на полях і в оселях» Опис, який дає аналіз об'єкта, що вивчається, підкреслює взаємодію та взаємозв'язок деталей картини, образу, називають *аналітичним*. І нарешті, прийомом вивчення головних фактів, відтворення образів історичних діячів, подій та явищ є *образна характеристика*. Проілюструю використання цього прийому уривком зі щоденника Пігафети, супутника Магеллана: «Магеллан був наділений всіма чеснотами. Він виявляв завжди непохитну настирливість серед найбільших бід. На морі він сам засудив себе на великі поневіряння... Обізнаний, як ніхто, на морських картах, він досконало володів мистецтвом кораблеводіння, і це він переконливо довів своєю подорожжю навколо світу, па що ніхто інший не наважився...» На перетворюючому рівні учні вчать змінювати форму та спосіб подання інформації про головні історичні факти: на основі описів і оповідань складаються різні види планів чи схем, які потім знову розгортаються в усне чи письмове оповідання (опис). Прийомом вивчення неголовних фактів є *коротке повідомлення*. Воно стисло розкриває кількісну або якісну сторону фактів. Ми тільки повідомляємо про факт, але не відтворюємо образ. Наприклад: «6 липня 1415 року Ян Гус був спалений на вогнищі».

Також на уроках доцільно використовувати різноманітні *таблиці* (*хронологічні, порівняльні*), *діаграми, графіки, схеми*. В цьому мені допомагають

різні типи тексту (схема 1), для формування картографічних вмінь – атлас та контурна карта.

Для того, щоб краще опрацювати матеріал на уроці, я використовую низку пам'яток, з якими учні постійно працюють. Наприклад:

Пам'ятка для характеристики історичного діяча
1. В якій країні жив історичний діяч, за яких історичних умов він розгорнув свою діяльність?
2. Опишіть його зовнішність і характер. Що вплинуло на формування його особистості? Які його риси варті наслідування, а які ні?
3. Інтереси якої верстви суспільства він виражав?
4. Назвіть результати його діяльності і дайте їм оцінку.
5. Сформулюйте своє ставлення до нього

Пам'ятка для аналізу письмового історичного джерела (документа)

1. Час створення.
2. Коротка характеристика досліджуваного історичного періоду.
3. Мета створення документа.
4. Хто автор і що про нього відомо?
5. Ставлення автора до подій та історичних діячів.
6. Про що йдеться у документі?
7. Якою є головна ідея документа?
8. Про що умовчує документ? З чим це пов'язано?
9. У чому полягає цінність документів під час вивчення історичних подій, процесів, діяльності історичних діячів цього часу?
10. Айтема вважати свідком значення історичного документа

Особливу увагу в 5-6 класах я приділяю формуванню хронологічних вмінь та навичок. Для цього я намагаюся кожного уроку ставити перед дітьми хронологічні задачі, вирішувати їх, пояснювати, якщо щось не зрозуміло. Наприклад: *Битва між єгиптянами та хетами біля міста Кадеш відбулась у 1296 році до н. е. Коли виповнилося 3000 років цій битві?* (тема: «Стародавній Єгипет»). На лінії часу ми позначаємо ці дати та робимо розрахунки.

В 6-х класах, при вивченні історії стародавнього світу, для кращого засвоєння великої кількості термінів, дат, географічних назв, імен історичних діячів я використовую ряд навчально-пізнавальних ігор, які краще за все проводити в кінці уроку.

Із середньої школи я привчаю учнів до роботи з тестами різних рівнів складності, це допоможе їм у складанні ЗНО, таким чином до 11 класу вони вміють працювати з такими завданнями.

- 1) **Людину, якій сенат надавав необмежену владу, називали:** а) сатрапом; б) тираном; в) диктатором; г) узурпатором.
- 2) **Головним супротивником Риму після підкорення Італії стала держава:** а) Греція; б) Карфаген; в) Єгипет; г) Сирія?
- 3) **Вислів «жереб кинуто» означає:** а) прийняти важливе рішення; б) припинити важливі справи; в) отримати несподівану допомогу.
- 4) **Встановіть хронологічну послідовність:** а) Експедиція Ф. Магеллана; б) експедиція Ф. Пісарро; в) експедиція Е. Кортеса; г) експедиція Х. Колумба; д) експедиція В. да Гами.

5) Установіть відповідність між поняттями та їх визначеннями:

А Синод	1 політика залякування, знищення противників насильницькими методами;
Б терор	2 духовна колегія;
В Малоросійська колегія	3 центральний орган російської колоніальної адміністрації в Лівобережній Україні в XVIII ст.
Г анафема	4 відлучення від церкви, прокляття від імені Бога в християнській церкві;
	5 знатне військо із найближчого оточення гетьмана.

Особливості прийомів пізнавальної діяльності на уроках історії у старших класах

З досвіду роботи можу зробити висновок, що при систематичному навчанні прийомам учбової діяльності учні в цілому освоюють у 7-8 класах пізнавальні вміння передбачені програмою. Це створює умови як для засвоєння нових умінь, так і для більш продуктивної роботи з навчальним матеріалом.

Історичні факти у старших класах вивчаються в основному на рівні *відтворюючої діяльності*. Причиною цього є великий обсяг навчального матеріалу. Отже, втрачаються набуті навички творчо-проблемного освоєння і відтворення матеріалу. Це є великим недоліком. Вихід я бачу у виведенні прийомів роботи на новий *проблемно-пошуковий рівень*.

Я також вважаю, що необхідно не втрачати і прийоми *образного та емоційного викладення*, вони збережуться в учнів, що сприятиме підтриманню інтересу до історії.

Використовуючи додаткову літературу, різноманітні історичні джерела, я намагаюсь конструювати необхідні прийоми образного викладення головних історичних фактів і розвивати відповідні вміння у старшокласників.

При великих обсягах навчального матеріалу займатися розвитком цих умінь досить проблематично, але в ході перевірки і повторення знань і умінь цю роботу необхідно проводити обов'язково. Слід налаштовувати старшокласників, щоб вони в ході підготовки домашніх завдань відтворювали у своїй уяві образи головних історичних персонажів, залучаючи до цього процесу художній історичний вимисел.

Теоретичний матеріал в старших класах, на мою думку, доцільно вивчати не стільки на відтворюючому, скільки на *проблемному, творчо-пошуковому рівнях*. Робота на цих більш високих рівнях пізнавальної діяльності ефективно виховує і розвиває учнів, успішно формує їхнє історичне мислення. Одним із популярних засобів наочного навчання є опорний конспект, особливо, коли старшокласникам пропонується засвоїти великий обсяг матеріалу.

У старших класах я застосовую такі прийоми учбової роботи.

- а) дискусійні методи (групова дискусія, розбір казусів із практики, аналіз ситуації морального вибору тощо);
- б) ігрові методи: дидактичні і творчі ігри, в тому числі ділові (управлінські) ігри, рольові ігри.

В старших класах при вирішенні певних проблемних завдань я використовую всі вищезазнані методи середньої школи, а також такі методи, як метод “круглого столу” та “мозкової атаки”, різноманітні диспутів, уроки-суди, уроки-семинари та ін.. В основі таких навчальних занять лежить принцип *колективного обговорення проблем*. У процесі колективної роботи за круглим столом відбувається обмін інформацією, засвоєння нових знань; його учасники вчаться переконувати, аналізувати, слухати, вести полеміку.

Також в роботі на уроках в 9-11 класах доцільно використовувати інноваційні комп'ютерні технології, учні створюють власні презентації, відеофільми, фотовистави та ін.. За допомогою інтерактивних відеофільмів учні активно включаються в роботу, підвищується інтерес до уроку та його ефективність.

Отже, активні методи навчання при вмілому їх застосуванні дозволяють мені оптимально розв'язати одночасно три навчально-організаційні завдання:

- 1) підпорядкувати процес навчання керівному впливові вчителя;
- 2) забезпечити включення в активну навчальну роботу всіх учнів;
- 3) встановити безперервний контроль за процесом засвоєння навчального матеріалу.

Крім того, активні методи навчання, набувають цінності ще й тому, що сприяють успішному формуванню в учнів комплексу позитивних ділових якостей, наприклад таких:

- 1) здатність швидко адаптуватися в групі, яка зайнята розв'язанням загального для всіх завдання;
- 2) уміння встановлювати особисті контакти, обмінюватися інформацією і формувати необхідні точки зору;
- 3) готовність прийняти на себе відповідальність за діяльність групи;
- 4) здатність встановлювати контакти з людьми, правильно розподіляти і організовувати роботу;
- 5) уміння переборювати протидію оточуючих, попереджати зіткнення;
- 6) бажання бути корисним і потрібним людям;
- 7) знання рівня своєї компетентності, уміння аналізувати і оцінювати свої дії;
- 8) готовність розглядати проблеми з точки зору свого товариша по навчанню, вчителя;
- 9) уміння знаходити причини і джерела критичних ситуацій;
- 10) здатність висувати і формулювати ідеї, пропозиції і проекти;
- 11) готовність йти на розрахований ризик і приймати нестандартні рішення;
- 12) уміння уникати повторення помилок і прорахунків;
- 13) здатність чітко і переконливо викладати думки, бути небагатослівним, але зрозумілим;
- 14) здатність передбачати наслідки тих дій, які використовуються;
- 15) уміння цінувати і продуктивно використовувати робочий час.

Отже, у підсумку, хочу зазначити, що активні методи навчання за допомогою інноваційних технологій у поєднанні із традиційними методиками дають можливість учням відійти від стандартів мислення, стереотипу дій, розвивають прагнення до знань, сприяють виробленню характеру людини, зумовлюють розвиток всіх трьох сфер особистості: інтелектуальної, емоційної і вольової.

Я вважаю, що активні методи навчання набувають цінності ще й тому, що сприяють формуванню в учнів комплексу позитивних ділових якостей: уміння встановлювати особисті контакти і обмінюватися інформацією, переборювати протидію оточуючих, цінувати час.

Учні на таких уроках вчать чітко і переконливо викладати свої думки, бути небагатослівними, але зрозумілими, а це, на мою думку, дуже важливо для розвитку нашої молоді, нашого суспільства, нашої країни. А нам, вчителям, є над чим працювати..